

COVID-19'UN EKONOMİK VE FİNANSAL ETKİLERİ: FİNANSAL RAPORLARA İLİŞKİN ÖNERİLER*

Dr. Öğr. Üyesi Osman Nuri ŞAHİN **

Derleme
(Review)

Uluslararası
Muhasebe ve Finans
Araştırmaları Dergisi
Haziran 2022; 4(1): 62-89

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Şahin, O. N. (2022). Covid-19'un Ekonomik ve Finansal Etkileri: Finansal Raporlara İlişkin Öneriler. *Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 4(1), 62-89.

ÖZ

2019 yılı sonlarına doğru dünyayı bir anda etkisi altına alarak, herkesin sağlığı için risk oluşturan yeni tip koronavirüs (Covid-19) salgını birçok açıdan etkisini hala sürdürmektedir. Ülkeler pandemi çeşitli önlemler almıştır. Bu önlemler tıbbi açıdan olumlu olsa da ekonomik ve finansal olarak ciddi olumsuzluklara yol açmıştır. Sağlıkla ilgili alınan tedbirler kadar ekonomik zararı önleyecek adımların atılması önemlidir. Ekonomideki duraklamanın şirketlerin finansal döngüsü ve istikrarı üzerindeki etkisi ciddi boyutlardadır. Şirketler finansal raporlarında pandemi kapsamında düzenlemeler ve açıklamalar yapmak durumundadırlar. Bu çalışmada, Covid-19'dan kısaca bahsedilerek salgının ekonomik ve finansal etkileri irdelenmiş ve finansal raporlamaya ilişkin için birtakım önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Covid-19, Pandemi, Ekonomi, Finansal Rapor

JEL Kodları: M40, M49, M21, I10

* Makalenin gönderim tarihi, 06.01.2022; Kabul tarihi: 05.02.2022, iThenticate benzerlik oranı: %9

** Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, osman.sahin@alanya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6586-7073

ECONOMIC AND FINANCIAL IMPACTS OF COVID-19: RECOMMENDATIONS ON FINANCIAL REPORTS

ABSTRACT

Towards the end of 2019, the new type of coronavirus (Covid-19) epidemic, which suddenly affects the world and poses a risk to everyone's health, still continues its impact in many respects. Countries have taken various measures against the pandemic. Although these measures are positive from a medical point of view, they have led to serious economic and financial problems. It is important to take steps to prevent economic damage as much as the measures taken regarding health. The impact of the recession in the economy on the financial cycle and stability of companies is serious. Companies have to make regulations and explanations in their financial reports within the scope of the pandemic. In this study, the economic and financial effects of the epidemic were examined by briefly mentioning Covid-19, and some suggestions were given for financial reporting.

Keywords: Covid-19, Pandemic, Economics, Financial Report

JEL Codes: M40, M49, M21, I10

1. GİRİŞ

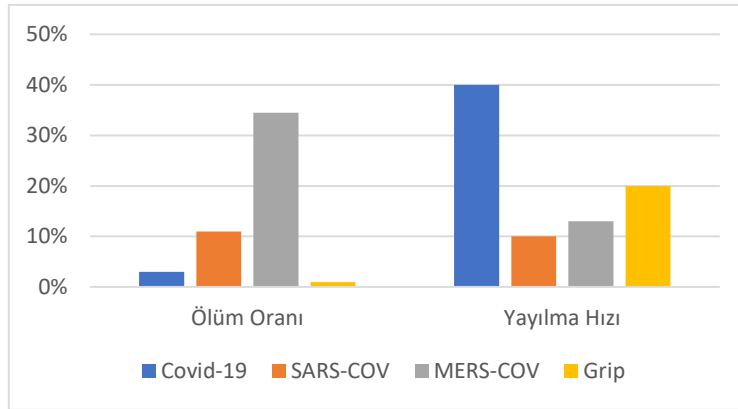
Dünyayı bir anda etkisi altına alarak kasıp kavuran, herkesin sağlığı için risk oluşturan yeni tip koronavirüs (Covid-19) salgını birçok açıdan etkisini hala sürdürmektedir. Belirsizliğin hakim olduğu bu dönemde varyantların artması ve aşı çalışmalarının devam etmesine rağmen daha net bir sonucun elde edilememesi, virüsün hem ekonomik hem de sosyal hayata yıkıcı etkilerini devam ettirmesine neden olmaktadır. Dünya Covid-19'un tıbbi boyutu kadar ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini de önlemeye çalışmaktadır. Ülkeler pandemi önlemi olarak sınırlarının kapatılması, fabrikalar, kafeler, okullar, sinemaların faaliyetlerini bir süre durdurması, spor müsabakalarının ertelenmesi gibi önlemler almıştır. Bu önlemler ekonomik ve finansal olarak ciddi olumsuzluklara yol açmıştır. Milyonlarca insanın sağlığını etkileyen bu virüs, milyarlarca insanı ekonomik ve finansal açıdan etkileyecek bir krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle sağlıkla ilgili alınan tedbirler kadar ekonomik zararı önleyecek tedbirler de dikkate alınmalıdır. Hükümetler radikal önlemler olarak bir yandan virüsün etkisini kontrol altına almaya çalışırken, diğer yandan da ekonomik ve finansal zararı önlemek adına çözüm arayışında iken salgının etkileri kapsamında şirketler de finansal raporlarında pandemi kapsamında düzenlemeler ve açıklamalar yapmak durumundadırlar.

Bu çalışmada, koronavirüs salgını çerçevesinde Covid-19 ve SARS-Cov-2'den bahsedilerek Covid-19 virüsünün hem dünya, hem de Türkiye açısından ekonomik ve finansal olarak etkileri incelenmiş, daha sonrasında ise salgının finansal raporlara etkisi ele alınarak finansal raporlarda salgın kapsamında yapılabilecek düzenlemelere yönelik öneriler verilmiştir.

2. COVID-19 VE PANDEMİ

Birleşmiş Milletler'e bağlı ve 194 ülkenin üye olduğu Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), kurulduğu 7 Nisan 1948 yılından bu yana dünyanın en önemli sağlık teşkilatıdır. İsviçre Cenevre merkezli örgüt bir hastalığın yayılma riskini göz önüne alıp bunu resmi olarak pandemi, yani küresel salgın olarak tanımlama yetkisine sahip tek örgüttür. "Pandemi" kelimesi antik Yunancada "Pan" tüm, "Demos" ise insanlar anlamına gelmektedir. En son 2009 yılında Domuz Gribi'ni pandemi ilan eden DSÖ, 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19 adlı yeni tip koronavirüsünü pandemik hastalıklar arasına eklediğini duyurmuştur (WHO, 2020). Covid-19 virüsü ilk olarak Kasım 2019'da Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkmıştır. Kaynağının hayvan pazarı olduğu iddia edilse de 25 Ocak 2020'de yapılan bir çalışma, ilk bildirilen vakayı içeren bireyin 1 Aralık 2019'da hastalandığını ve deniz ürünleri pazarıyla bağlantısı olmadığını belirtmiştir (Sauer, 2020). Bu virüsün nasıl ortaya çıktığı ve yayıldığı konusunda araştırmalar devam etmektedir.

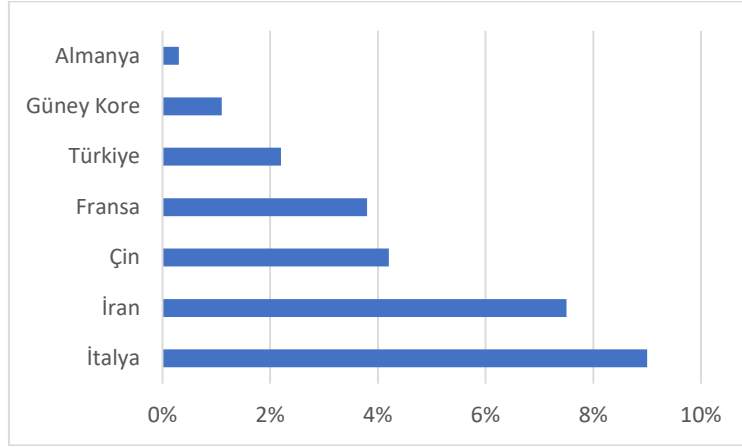
Covid-19 gibi koronavirüsler çoğunlukla havada öksürme veya hapşırma, yakın kişisel temas veya elleri yıkamadan buruna, ağıza veya gözlere dokunarak yayılır. Hastalığa karşı yüzde100 etkili aşı olmaması sebebiyle mümkün olduğunca insanlarla temastan kaçınmak ve genel temizlik kurallarına her zamankine nazaran biraz daha fazla önem vermekle hastalığa yakalanma riskini azaltmanın mümkün olduğu bilinmektedir. Diğer koronavirüslerle benzer özellikler barındırır da en önemli farkı hızlı yayılma özelliği ve öldürme oranının düşük olmasıdır. Grafik 1'de Koronavirüslerin ölüm oranları ve yayılma hızları verilmiştir.

Grafik-1: Koronavirüslerin ölüm ve yayılma oranları

Kaynak: www.independentturkish.com

Dünya genelinde 127 binden fazla can kaybına neden olan Kovid-19 salgınının öldürme oranı ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerin Covid-19 kapsamında ölüm oranları Grafik 2'de verilmiştir.

Grafik-2: Covid-19 Ülkelere Göre Ölüm Oranı

Kaynak: tr.euronews.com

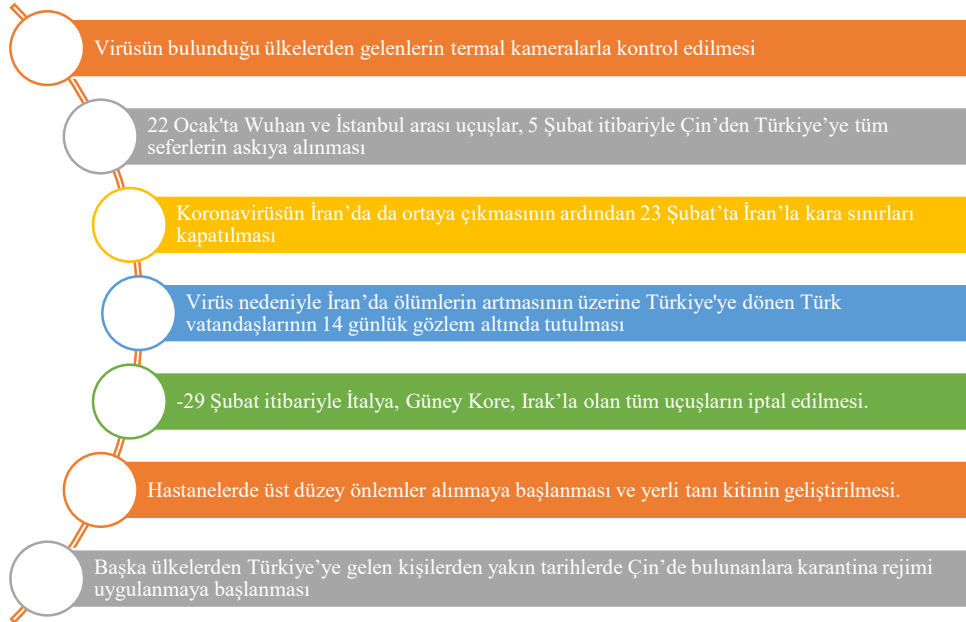
Bu oranların farklılık göstermesi birçok nedene bağlıdır. Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre virüs yaşlıları daha çok etkilemektedir. Avrupa ülkeleri arasında İtalya, nüfusunun yüzde 22'sinin 65 yaşın üzerinde olmasıyla en çok yaşlı nüfusa sahip ülkedir. Türkiye'de ise istatistikler her 10 kişiden birinin 65 yaş üzeri olduğu belirtilmektedir. Uzmanlara göre vakaların tespitini hızlandırarak hastalığın yayılmasını engellemek için daha hızlı önlem alınması da ölüm oranlarında etkili olmaktadır. Buna Almanya ve Güney Kore örnek verilebilir (Euronews, 2020).

Geçmişte bakıldığında insanlık tarihinin bu tür çok sayıda salgın hastalıklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu hastalıklara, Ebola, Kuş Gribi, Domuz Gribi, Sars, Veba, Kolera ve İspanyol Gribi'ni örnek verilebilir. Bunlar ve etkileri aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- **SARS:** Koronavirüs ailesine ait olan ve SARS “Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu” olarak bilinen virüs Kasım 2002 ve Temmuz 2003 tarihleri arasında sürmüş bir salgın olarak ilk Hong Kong'da görülmüş ve 37 ülkeye yayılmıştır. DSÖ tarafından ölüm oranı yüzde 10 olarak belirlenen bu salgın dünya genelinde 8422 vaka ile 916 kişinin ölüme sebep olmuştur (Milliyet, 2020). SARS virüsünün Güney Çin'in bazı bölgelerinde az pişmiş et tüketildiğinden dolayı hayvandan insana geçtiği düşünülmektedir (MDH, 2020).
- **MERS:** “Orta Doğu Solunum Sendromu” olarak bilinen MERS ise 2012 yılında Suudi Arabistan'da ilk kez tanımlanan yeni bir koronavirüsün neden olduğu viral bir solunum hastalığıdır. Virüsün develerden ve yarasalardan bulaştığı düşünülmektedir (Milliyet, 2020). Nisan 2012'den ve 30 Eylül 2019 itibarıyla, 912 ölüm de dahil olmak üzere 2.494 MERS vakası dünya çapında sağlık yetkilileri tarafından bildirilmiştir (ECDC, 2020).

- *Domuz Gribi*: H1N1 olarak bilinen “Domuz Gribi” ilk olarak Nisan 2009'da Kaliforniya'daki 10 yaşındaki bir kız çocuğunda tespit edilmiştir. Haziran 2009'da Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel bir salgın ilan edilmiş ve Ağustos 2010'da sona ermiştir (Duda, 2020). Türkiye’de 600’den fazla kişinin ölümüne neden olan Domuz Gribi nedeniyle dünya genelinde 12 bin 799 kişinin öldüğü bilinmektedir (Özgenç, 2020).
- *İspanyol Gribi*: 20.yüzyılın en büyük salgını olan “İspanyol Gribi”nin ilk ortaya çıktığı yer ABD’de askeri bir kışla olduğu bilinmektedir. I. Dünya Savaşı sırasında buradan Avrupa’ya gönderilen askerler hastalığın yayılmasına sebep olmuşlardır. Hastalık hakkında haberlerin dünyaya ilk İspanyol mediasından çıkmasına bağlı olarak bu hastalığa “İspanyol Gribi” adı verilmiştir. Salgın iki yılda üç büyük dalga şeklinde devam etmiştir. Gençleri ve yoksulları daha çok etkileyen bu salgının en çok öldürdüğü insanların ortalama yaş aralığı 20 ila 40 yaş arası olmuştur. Dünya genelinde İspanyol Gribi salgınından ortalama olarak 50 milyon insanın öldüğü bilinmektedir (Meydan, 2020).

Covid-19 virüsünün ilk Wuhan’da ortaya çıkmasının ardından Türkiye de diğer ülkeler gibi hastalığa karşı birtakım önlemler almıştır. Hastalık daha Türkiye’ye gelmeden önce alınan önlemler kademeli şekilde uygulanmıştır. Bu önlemler Şekil 1’de sıralanmıştır.

Şekil 1: Türkiye’de salgın öncesi alınan önlemler

Kaynak: Mediamagazin, 2020

İlk vakanın 11 Mart'ta görülmesinin ardından virüse karşı alınan önlemler daha da sıkılaştırılmış ve aşağıdaki gibi önlemler alınmıştır;

- 16 Mart itibariyle üniversiteler kapatılarak bahar dönemi dersleri uzaktan eğitimle devam ettirilmiştir.
- Cumhurbaşkanı'nın yurt dışı programları ertelenmiştir.
- İspanya, Almanya, Fransa, Norveç, Belçika, Danimarka, İsveç, Avustralya ve Hollanda uçuşları sonlandırılmıştır.
- Kültürel ve sanatsal etkinlikler iptal edilmiştir.
- Camiler kapatılarak Cuma namazları da dahil olmak üzere tüm ibadetlerin toplu bir şekilde yapılmasının önüne geçilmiştir.
- 30 büyükşehir ve Zonguldak arası giriş-çıkışlar kapatılarak iki günlük sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır.
- Maske satışı ve marketlere maskesiz giriş yasaklanmıştır.
- 65 yaş üstü ve 20 yaş altı kişilere sokağa çıkma yasağı getirilmiştir.
- Bazen sadece haftasonu ya da belirli saatlerde bazen ise günler boyu süren sokağa çıkma yasakları uygulanmıştır.
- Plaj, park ve mesire yerleri yasaklanmıştır.
- Kamu ve özel kurumlarda görev yapan sağlık personelinin 3 ay boyunca ikinci bir duyuruya kadar istifa etmesi yasaklanmıştır.
- HES kodu uygulamasına geçilerek kodu olmayanların kalabalık mekanlara girmesinin önüne geçilmiştir.
- Aşı teşvik edilerek aşı yaptırmayanlara belirli aralıklarla PCR testi yaptırmaları karşılığında çalışma ya da kalabalık mekanlara girmeleri izni verilmiştir.

3. COVID-19'UN EKONOMİK ETKİLERİ

Covid-19 salgınının sağlık için oluşturduğu olumsuz etkiler kadar ekonomik açıdan da oluşturduğu olumsuz etkilere değinmek yerinde olacaktır. Salgın sadece sağlık açısından insani koşulları olumsuz etkilememiş aynı zamanda birçok açıdan dünyayı etkisi altına almıştır. Bunlara örnek olarak sermaye piyasalarında ciddi kayıplar, işsizlikte ciddi artışlar, işletmelerde iflasa yol açacak talep, tedarik, sevkiyat vs problemleri, psikolojik sıkıntılar, panik sebebiyle gıda, tıbbi malzeme stoklanması sebebiyle ani satış artışları verilebilir. Bu virüsün çıktığı ülkenin virüsün yayılmasında ve ekonomik etkilerinde büyük önem taşıdığı söylenebilir. Dünyanın fabrikası olarak bilinen Çin'de bu virüsün ortaya çıkması üretim, tedarik zinciri ve ticaret açısından önemli olumsuzluklara sebep olmuştur. Bütün dünyaya mal üreten bir ülkede fabrikaların faaliyetindeki aksamalar ve çalışanların işe gitmemesi dünya ekonomisinde ciddi aksaklıklara ve ani kilitlenmelere yol açmış, Çin mallarına olan talebin azalması sebebiyle zincirleme olarak Çin'den başlayarak ülke ekonomilerinde önemli bir

daralmalara sebep olmuştur. Küresel büyümeye yüzde 27,5 oranında katkı sağlayan bir ülke olarak Çin'deki bir daralma haliyle tüm dünyadaki daralmayı da beraberinde getirmiştir (Atlı, 2020). Çin'de üretim yapmasa da tüketicilerine büyük ölçüde hizmet sağlayan yabancı markalardan Pizza Hut, KFC, McDonalds, ve Starbucks gibi zincirler faaliyetini durdurmak zorunda kalmıştır. Aynı zamanda Nike, Adidas ve Apple gibi büyük markalar da mağazalarının çoğunu kapatmıştır. Çin'de üretimin duraksaması sadece tedarik zincirinden gelir elde eden ülkeler ya da kuruluşlara değil, aynı zamanda burada üretim için doğal kaynak ve ham madde sağlayan ülkelere de olumsuz etki etmektedir. En büyük alman bankası olan Deutsche Bank (DB) hazırladığı raporda ekonomide son 80 yılda meydana gelebilecek en sert daralmanın yaşanacağını belirtmiştir. Çin ekonomisinin 2020 yılı ilk çeyreğinde GSYİH yıllıklandırılmış şekilde yüzde 31,7 daralacağı ve bu daralmayı da ABD ve AB'nin takip edeceği öngörülmüştür. Bu durumdan en çok AB'nin etkileneceğini öne süren Morgan Stanley ise, mali krizin önüne geçilmesi şartıyla dünya ekonomisinde toparlanma olabileceğini öngörmüştür (ParaAnaliz, 2020). 2020 yılında İngiltere ekonomisinin ise 6,5 daralacağı tahmin edilerek, eğer bu tahmin gerçekleşirse son 100 yılda İngiltere'nin en büyük daralmayı yaşamış olacağı söylenmiştir (FinansGündem, 2020). BP şirketinin 2018 verilerine bakıldığında tüm dünya genelinde petrol tüketiminde yüzde 13,5'lik bir yeri olan ve ortalama olarak günde tükettiği petrol 13,6 milyon varil olan Çin ekonomisinde ortaya çıkan bu aksama nedeniyle petrol talebinde hızlı bir düşüş görülebilecektir (Atlı, 2020). Fakat ABD ticaret bakanı Wilbur Ross Covid-19 virüsünün Çin'de faaliyet gösteren Amerikan firmalarının ülkeye geri dönmesine imkân sağlayacağını ifade ederek bu durumun ABD için bir fırsat olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Wilbur Ross, salgın nedeniyle Çin'deki işletmelerin kapanmasının ABD, Kuzey Amerika ve Meksika'da istihdam artışına katkısı olacağını ifade etmiştir (Gündüz, 2020).

Çin'de yönetimde olan Komünist Parti en başta hastalık konusunda tedbirsiz davranırsa da sonradan uyguladığı sıkı yöntemlerle, özellikle İtalya, İspanya ve Fransa gibi ülkelerle kıyasla salgını yüksek oranda engellemeyi başaramıştır. Çin'in uyguladığı tedbirlerin etkili olmasının en önemli nedenlerinden biri teknolojik altyapıdır. Diğer bir nedeni ise Avrupa ülkelerinde yönetimin aldığı tedbirlere uymakta zorlanan daha özgürlükçü halkın aksine Çin halkının baskı altında kontrol edilmeye alışık olmasından kaynaklanmaktadır (Özer, 2020). Covid-19 salgınının tüm dünyaya etkisini devam ettirirken, Çin'de şubat ayının sonundan itibaren vaka sayısının kontrol altına alınmasıyla İtalya mart ayının başından itibaren salgının ağırlık merkezi haline gelmiştir. İtalyan hükümetinin hastalığı kontrol edememesi, Güney Avrupa'da salgının kontrolden çıkmasına sebep olmuştur. Fakat Güney Kore, Almanya ve Japonya gibi ülkeler salgına karşı hızlı reaksiyon vermekle diğer ülkelerden sıyrılmayı başarmıştır (Köylüoğlu, 2020).

Covid-19 virüsünün Türkiye ekonomisi açısından değerlendirilirse, ihracatı düşük olsa da ithalatı çok fazla olan Türkiye'nin esasında Çin'le oldukça geniş bir ticaret ilişkisine sahip olduğunu söylemek mümkündür. İthalat anlamında Çin'de mal tedarik eden firmaların zorluklarla karşılaştığı bilinmektedir. Çünkü üretimlerin azalması nedeniyle Türkiye'ye giren Çin mallarında da azalma gözlemlenmiştir. Çin'e ihraç edilen mallarda ise, Türkiye'nin özellikle mermer ve kromda Çin pazarında iddialı olduğunu bilinmektedir. Dolayısıyla Mermer ve krom ihracatçıları da önemli miktarda ihracatlarını azalttıklarını ifade etmeye başlamıştır. Bu da Çin'den Türkiye'ye gelen dövizin olumsuz etkileneceğini şimdiden göstermektedir. Diğer yandan Çin'e büyük miktarda ihracatın olmaması ihracat gelirlerini önemli miktarda etkilemeyecek gibi görünmektedir (Tunahan, 2020). Fakat turizm konusunda tedirginlik söz konusu olmuştur. Turizmden önemli derecede gelir elde eden ülke olarak bu durumdan etkilenmeden kurtulmanın imkânsız olacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda turizm sektörünün olumsuz etkilenmesi Türk Hava Yolu hisselerinde de düşüşe neden olmuştur (İnvestAz, 2020).

Çinli turistlerin birçok ülkeye seyahatiyle birlikte vakalar iyice yayılmıştır. Çin Turizm Akademisi'nin yaptığı bir araştırmada 2018 yılında 150 milyon Çinli turistin yurt dışına çıktığı belirtilmektedir. Aynı zamanda bu Çinli turistler diğer ülke vatandaşlarına göre daha çok harcama yapmaktadır. Birleşmiş Milletler Turizm Örgütü 2018 yılında Çinli turistlerin 270 milyar dolar harcadığını belirtmiştir. ABD'li turistlerin ise aynı dönemde 144 milyar dolar harcadığına bakılırsa Çinli turistlerin bu sektördeki değerini daha iyi görülebilir (Sözcü, 2020). Dolayısıyla virüs sebebiyle turizm sektöründen yavaş yavaş geri çekilmeleri dünya turizm sektörüyle beraber Türkiye'yi de olumsuz etkileyecektir. Dolayısıyla turizm faaliyetlerinde ve turizm gelirlerinde kısmen de olsa olumsuz etki ortaya çıkabilecektir. Varlık piyasalarında virüsün etkisinin çok yüksek olduğunu söylenemez ama tekrar global açıdan bakıldığında Çin'deki mali piyasalarda, yani hisse senedi, tahvil ve diğer varlık piyasalarında keskin düşüşler görülmektedir (Tunahan, 2020). Bunun da hane halkına etki edeceği söz konusu, özellikle hisse senedi ve tahvile yatırım yapan kişilerin gelirlerinde düşüş beklenmektedir. Çünkü borsalar düştüğünde onların da varlıkları erimeye başlayacaktır. Dolayısıyla bu salgın hem iktisadi anlamda hem de finansal piyasalarda kırılmaya zemin yaratmıştır. Ve kırılmanın ne kadar devam edeceği konusunda öngörude bulunmak oldukça zordur.

Dünya genelinde ülkeler, salgın dolayısıyla aldıkları korunma önlemlerinin yanı sıra, ortaya çıkan ekonomik etkileri azaltabilmek için toplam ederi trilyonlarca doları bulan destek paketleri açıklamışlardır. Bu destek paketlerinin içerisinde; düşük gelirlilere gıda yardımlarının yapılması, zor duruma düşen şirketlere ve çalışanlara geri ödemesiz ya da düşük faizli kaynak sağlamak, kredilerin ötelenmesi, yeni destek kredilerinin verilmesi, vergi ödemelerinin ileri tarihe ertelenmesi gibi birçok daralan ekonomiyi

rahatlatıcı teşvikler bulunmaktadır. Türkiye’de de bu açıdan açıklanmış ilk adım olan Ekonomik İstikrar Kalkınma paketinin içerisinde 100 milyar lira değerinde destek yer almaktadır. Türkiye’de salgının ekonomik etkilerine yönelik atılan adımlardan bazıları; muhtasar vergisi, KDV, SGK primleri ödemelerinin altı ay ertelenmesi, banka borçlarının üç ay ertelenmesi, konaklama vergisinin Kasım 2020’ye kadar alınmayacak olması, emekli maaşlarının yükseltilmesi, sağlık sektöründe ihtiyaçların karşılanması için bütçe ayrılması, sağlık personellerine ek ödenek sağlanması gibi ekonomik önlemlerdir. Tüm bu alınan önlemler, salgının ekonomik etkilerini azaltma konusunda yardımcı olsa da içinde bulunduğumuz küresel krizin artmasına engel olamamaktadır. 2019 yılı içerisinde yaşanan ekonomik gelişmeler ile; ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşı, Avrupa ekonomilerinin bir türlü toparlanamayışı doğrultusunda yaşanan sıkıntıların gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine sıçrayabileceği ve bununla birlikte bir küresel krizi beraberinde getirebileceği öngörülmekteydi. Bu beklenti tartışılırken gelen sağlık krizi, yaşanması beklenen ekonomik ve finansal krizlerin etkilerinin katlanarak artması sebep olmaktadır.

Covid-19 virüsünün sektörel bazda etkilerine bakılacak olursa bazı sektörler ağır darbe vursa da bazı sektörler ve işletmelere yaradığını söylemek mümkündür. Söz konusu sektörler ve işletmelerden çalışmanın bu kısmında bahsedilecektir.

3.1. Covid-19’den Olumsuz Etkilenen İşletmeler

Ekonomik anlamda salgından en fazla etkilenen sektör havayolu firmaları olmuştur. Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği havacılık sektörünün 2020 yılında 113 milyar dolara zarar edebileceği belirtilmiştir. Bu da sektörün yüzde 19 küçülmesi demektir. Hesaplanan en az zarar ise 63 milyar dolar olarak belirtilmiştir (NTV, 2020).

Enerji piyasaları kapsamında da Covid-19 etkilerini incelemekte fayda vardır. Salgından dolayı petrol piyasalarında 2020 yılının ilk çeyreğinde hissedilebilir derecede azalan talep eğiliminin ikinci çeyrekte de devam etmesi beklenmiştir. Bu da petrol üreticisi ülkelerin önemli bu durumdan önemli derecede etkiyeceği anlamına gelmektedir. Petrol piyasasında söz sahibi ülkelerin yapacağı hamleler, özellikle Cezayir, Nijerya ve Umman ve diğer gelirlerinin önemli bir kısmını petrol ihracatından sağlayan ülkelere kötü bir şekilde etkileyebilmiştir. Günlük petrolün yüzde 60’ının kullanıldığı ulaşım sektörünün de bu durumdan etkileneneği kaçınılmazdır. Doğal gaz piyasasında ise petrol fiyatlarındaki değişikliklerden doğrudan etkilense de doğal gaz talebinin petrol gibi azalmadığı görülmektedir. Doğal gaz piyasasında düzenlenen sözleşmeler petrol fiyatlarına bağlı olarak sürdürülmektedir. Bu nedenle petrol fiyatlarının aşağı doğru eğilimi doğal gaz fiyatlarına da yansımaktadır. Bu durum söz konusu piyasada dışa bağımlı

ülkelere için avantaj doğursa da tedarikçi ülkeler açısından dezavantaj olarak değerlendirilmektedir. Salgın önlemleri dolayısıyla faaliyetinin neredeyse durması sonucunda petrol talebinde ciddi miktarda azalma görülmektedir. Örnek verecek olursak, dünya ekonomisinin yüzde 3'ünü oluşturan havacılık sektörü petrol tüketiminde yaklaşık yüzde 10'luk bir yere sahiptir (Kavaz, 2020, s. 2).

Doğal olarak salgın nedeniyle insanların seyahat etme korkusundan dolayı turizm bölgeleri boş kaldığından seyahat acentaları, restoranlar, oteller de buna bağlı olarak zor durumda kalmıştır (Deloitte, 2020). En son 11 Eylül 2001 saldırısı nedeniyle turizm sektöründe yaşanan krizden sonra bunun en büyük kriz olacağı belirtilmiştir. Dünya turizm sektörünün değeri 6,6 trilyondur ki, bu da dünya ticaretinin yüzde 10'u anlamına gelmektedir. 25 milyon turistin sadece Çin'de seyahat etmekten çekineceği öngörülmektedir (NTV, 2020).

Dünya çapında büyüklüğü 14 milyar euro olan fuarcılık sektörü de virüs nedeniyle olumsuz etkilenenler listesinde yer almaktadır. Salgın nedeniyle şimdiye kadar çoğu sayıda fuar iptal edilmiştir. Sadece Almanya'da fuar iptalleri nedeniyle 24 bin çalışanın etkilenmesi söz konusudur. Aynı şekilde sinema, konser ve tiyatroların kapanması ve spor müsabakalarının ertelenmesi nedeniyle spor etkinlikleri ve eğlence sektörünü de olumsuz etkilenmiştir (NTV, 2020).

Diğer bir salgından etkilenen sektör de bankacılık sektörüdür. Müşterilerin çoğu kredi borçlarını ödeyemediğinden bankaların durumu çok kritiktir. En büyük dünya bankalarından biri olan DP'nin hisse değerleri yüzde 17 gerilemiştir. Avrupa Merkez Bankası ise faiz oranlarını yüzde sıfırda tutmaktadır (NTV, 2020).

Lojistik şirketlerinin de salgından etkilenmesi kaçınılmazdır. Dünyanın en büyük konteynır limanından 7'sinin bulunduğu Çin'de Kovid-19 nedeniyle sevkiyatlar durmuş durumdadır (NTV, 2020).

3.2. Covid-19'dan Olumlu Etkilenen İşletmeler

Covid-19 virüsüne ilişkin özel bir tedavi yöntemi olmadığından uzmanlar günlük temizlik önlemlerini her zamankine göre daha sık uygulayarak virüsün bulaşma riskini azaltmanın mümkün olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla da kolonya, sıvı sabun ve benzeri ürünlere olan talep artmaya başladığından bu gibi ürünleri üreten firmalar siparişlere yetişemez hale gelmiştir. Bu nedenle salgının yaradığı sektörler arasında başlıca olarak dezenfektan ürün firmalarının olduğunu söylemek mümkündür. Sağlık sektörü açısından da bugünlerde koruyucu elbiseler ve tulumlar çok önemli bir yere sahiptir. Virüs bulaşmış insanlarla doğrudan temasta bulunan sağlık çalışanları bu tulumlar vasıtasıyla virüsten korunmaktadır. Aynı zamanda insanların da eldiven ve maskeye olan

talebinin artmasıyla, bu ürünleri üreten firmaların borsadaki hisselerinin değeri aşırı artmış durumdadır (NTV, 2020).

Günlük hayatta bağışıklığını güçlü tutma ve virüsten korunmak adına eczanelere de ilgi artmıştır. Bu talep sayesinde ilaç firmaları üretim kapasitelerini artırmışlardır. Aynı zamanda aşırı üretecek olan şirket büyük paralar kazanacağından ilaç şirketleri ilacı bulmak için birbiriyle yarışmışlardır (NTV, 2020).

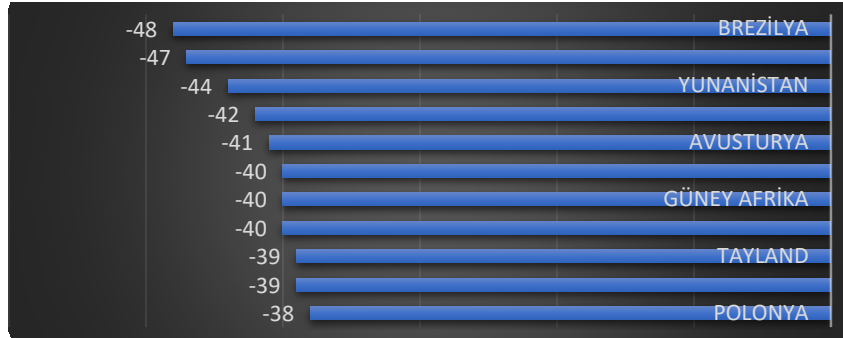
Salgın nedeniyle kıtlık olacağı düşüncesinin oluşturduğu panikle insanlar erzak stoklamak için marketlere akın etmişlerdir. Stok için genellikle makarna ve bakliyat gibi kuru gıdalara üstünlük verildiğinden stoklar neredeyse tükenmiştir. Dolayısıyla talebi karşılamak için firmalar üretimlerini arttırmaya başlamıştır (NTV, 2020).

Çoğu ülkede nüfus yoğun olan şehirlerde karantina ilan edilmiştir. Kamuya açık yerlere çıkılamadığından eve kapanan insanlara internet aracılığıyla video hizmeti veren Netflix ve benzeri şirketlere talep artmasıyla bu şirketlerin hisseleri değer kazanmaya başlamıştır (NTV, 2020).

Günümüz koşullarında önemli bir yere sahip diğer bir enerji türü elektriktir. Salgın nedeniyle öneminin bir kez daha anlaşıldığı elektrik piyasalarında talebin, özellikle insanlar evlere çekildiğinden hane halkı tarafından arttığı görülmektedir. (Kavaz, 2020, s. 2). Artan talep ile birlikte elektrik firmaları olumlu etkilenmiştir.

4. COVID-19'UN FİNANSAL ETKİLERİ

Covid-19'un etkileri tüm dünyaya yayıldığından hükümetler için başlıca odak noktası insanların güvenliği haline gelmiştir. Fakat bu odaklanma süresince virüs aynı zamanda ekonomik büyümeye ve firma karlılıklarına etki ettiğinden, hisse senedi piyasasında dünya genelinde keskin şekilde satışların arttığı görülmektedir (Deloitte, 2020). Şahin ve Uyar (2021) çalışmalarında Covid-19'un etkilerini ülkelerin borsa endeksleri ile birlikte ele almış ve endekslerin ciddi etkilendiğini ortaya koymuşlardır. Bazı ülke borsalarının Covid-19 ile birlikte 2020 performansları Grafik 3'te verilmiştir.

Grafik-3: Küresel Borsaların 2020'deki performansları

Kaynak: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3557504, s 16.

Şubat 2020'nin başlangıcında, yatırımcılar salgının rahatlayacağını düşünmüştür ve dolayısıyla vakaların dengelendiğini gösteren rakamlarla borsalarda yükseliş gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, vaka sayıları artmaya devam ettikçe, iyimserlik azalmaya başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü, COVID-19'u bir salgın ilan etmesiyle finansal piyasalarda önemli kayıplar yaşanmıştır. Virüsün ekonomik büyümeyi yok edeceğinden korkan tüccarlar hisselerini satmayı tercih etmiş ve yatırımcılar ise hisse senedi satın almaktan vazgeçmiştir. Salgının ilk olarak Aralık 2019'un sonunda bildirildiği Asya'da, hastalığın yayılmasıyla ilgili endişeler aşağı yönlü piyasa eğilimine yol açmıştır. Şanghai Menkul Kıymetler Borsası Kompozit Endeksi ve Nikkei Hisse Senedi Endeksi değerleri salgının ardından düşmüştür. Tokyo 2020 Olimpiyat Oyunlarının bir yıla kadar erteleneceği haberi Japonya ekonomisine daha da darbe vurmuştur. Covid-19, ABD'de de ekonominin kalbine korku salmıştır. Dow Jones Borsası, finansal piyasaların son derece oynak niteliğini yansıtan tarihinin en büyük tek günlük kazanç ve kayıplarından bazılarını sahne olmuştur. S&P 500 endeksi ve Nasdaq da benzer hareketler gözlemlenmiştir. Avrupa'da FTSE 100 Endeksi de 1987'den bu yana düşüş kaydetmiştir. Latin Amerika'daki borsa endeksleri de önemli ölçüde düşüşler yaşanmıştır. Finansal piyasalarda normal bir gerileme gibi düşünülmemesi gereken bu durum virüsün yankılarının daha uzun aylar, muhtemelen yıllar boyunca hissedilmesinin beklenmesi anlamına gelmektedir. Ülkelerde yardım planları sonrası dünya çapında finansal piyasalar yükselmeye başlamıştır, ancak yatırımcılar temkinli olmaya devam etmiş ve hisse senetlerine yatırım yapmadan önce çok daha fazla düşünmeye yönelmişlerdir (Rudden, 2020).

IMF'nin küresel piyasalara ilişkin hazırlamış olduğu "Covid-19 Sırasında Piyasalar" başlığı altında yayınlandığı Nisan 2020 raporu salgının patlak vermesinden bu yana risk varlıklarının fiyatlarının keskin şekilde düştüğü belirtmiş, aynı zamanda bu düşüşün son yılların en kötü düşüşü olarak 2008 ve 2009 yıllarındaki düşüşün yarısından fazlası olduğu şeklinde bir karşılaştırmaya da yer vermiştir. Salgının ekonomik etkisine ilişkin olarak oynaklık, belirsizlik nedeniyle borsalar küresel mali kriz sırasında en son görülen seviyelere gelmiştir. Oynaklığın artmasıyla birlikte, ABD gibi geleneksel olarak derin görülen piyasalar da dahil olmak üzere piyasa likiditesi önemli ölçüde bozulmuştur. Küresel finansal sistemin istikrarını korumak ve küresel ekonomiyi desteklemek için dünyanın dört bir yanındaki merkez bankaları ilk savunma hattı olmuştur. Merkez bankaları aşağıdaki gibi önlemleri devreye sokmuştur (IMF, 2020);

- Gelişmiş ekonomiler tarihlerinin en düşük seviyelerine kadar politika faizlerini düşürerek para politikasını önemli ölçüde hafifletmiştir. Gelişmekte olan piyasalardaki ve düşük gelirli ülkelerdeki merkez bankalarının yarısı da politika faiz oranlarını düşürmüştür. Faiz indirimlerinin etkileri, merkez bankalarının para politikasının

gelecekteki yolu ve genişletilmiş varlık satın alma programlarına ilişkin rehberliği ile güçlendirileceği planlanmıştır.

- Açık piyasa işlemleri de dahil olmak üzere finansal sisteme ek likidite sağlanmıştır.
- Bazı merkez bankaları takas hattı düzenlemeleri yoluyla para likiditesinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapmıştır.
- Merkez bankaları küresel mali kriz sırasında kullanılan programları yeniden aktif hale getirmiş, kurumsal tahviller gibi riskli varlıkların satın alınması da dahil olmak üzere bir dizi yeni geniş tabanlı program başlatmıştır. Merkez bankaları, hane halklarının ve firmaların krediye makul bir fiyata erişmeye devam etmelerini sağlamaya çalışmıştır.

Merkez bankaları likidite sağlama, krediler ve varlık alımları da dahil olmak üzere en az 6 trilyon dolar artırmayı planladığını açıklamış ve şartlar gerektiğinde daha fazlasını yapmaya hazır olduğunu belirtmişlerdir (IMF, 2020).

Bazı pazarlardaki gerginlikler bir miktar azalmış ve riskli varlık fiyatları önceki düşüşlerinin bir kısmını geri kazanmıştır. Bununla birlikte, duyarlılık kırılgan olmaya devam ediyor ve küresel finansal koşullar yıl başından çok daha sıkıdır. Aynı zamanda finansal sıkıntı dönemlerinde sıklıkla olduğu gibi, gelişmekte olan piyasaların da en ağır yükü taşıma riskiyle karşı karşıya olduğu belirtilmiştir. Covid-19'un küresel yayılımı, daha ciddi ve uzun süreli bir gerileme ile sonuçlanırsa, küresel finansal koşullarının daha da sıkılaşmasına yol açabilecek daha sert ve daha uzun süre koruma önlemlerinin uygulanmasını gerektirebilmektedir. Bu tür bir sıkılaştırma, son derece düşük faiz oranları ortamında son yıllarda meydana gelen finansal güvenlik açıklarını ortaya çıkarabilir. Bu salgın şokunu daha da şiddetlendirir. Örneğin, büyük çıkışlara maruz kalan varlık yöneticileri düşen piyasalara satış yapmak zorunda kalabilir, böylece aşağı yönlü fiyat hareketleri yoğunlaşabilir. Ayrıca kaldıraçlı yatırımcılar daha fazla marj çağrısı ile karşılaşabilir ve portföylerini gevşetmek zorunda kalabilir; bu tür finansal yeniden satışlar satış baskısını arttırabilir (IMF, 2020).

Ocak ayı ortasından bu yana banka hisse senedi fiyatlarındaki büyük düşüşler, yatırımcıların bankacılık sektörü için kârlılık ve beklentilerden endişe duyduğunu göstermektedir. Şirketler sıkıntılı hale geldikçe ve temerrüt oranları yükseldikçe, özellikle yüksek getiri, kaldıraçlı kredi ve özel borç piyasaları gibi riskli segmentlerde kredi piyasaları aniden durabilecektir. Bu piyasalar, küresel finansal krizden bu yana hızla genişlemiş ve küresel olarak 9 trilyon dolara ulaşırken, borçluların kredi kalitesi, sigortalama standartları ve yatırımcı korumaları zayıflamıştır. Mart ayının başından itibaren, özellikle hava yolculuğu ve enerji gibi salgından en fazla etkilenen sektörlerde, son verim düşüşlerine rağmen alım-satım marjı hızla artmıştır. Benzer şekilde, kaldıraçlı kredi fiyatları bir noktada küresel mali kriz sırasında görülen

düşüşün yaklaşık yarısında keskin bir şekilde düşmüştür. Sonuç olarak, derecelendirme kuruluşları spekülâtif dereceli varsayılan tahminlerini durgunluk seviyelerine yükseltmiş ve piyasada ima edilen temerrütler de keskin bir şekilde artmıştır (IMF, 2020).

9-11 Mart tarihlerinde uluslararası denetim şirketi olan PriceWaterhouseCoopers'ın anketine göre katılımcılar, ABD piyasaları sert bir düşüşün ortasında salgının küresel bir ekonomik gerilemeye yol açarak işlerini kesintiye uğratabileceğinden endişe etmektedir. Yeni bir anket, finans şeflerinin Covid-19 salgınının işletmeleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ve potansiyel olarak bu yılın gelirleri ve kârı azalttığını ortaya koymuştur. Ankete katılanların yüzde elli dördü, salgının ticari faaliyetlerini önemli ölçüde etkileme potansiyeli olduğunu söylemiştir. Katılımcıların yüzde 58'i, şirketlerinin gelirlerinin veya kârlarının bu yıl virüs nedeniyle düşmesini beklediklerini söylemiştir. Diğerleri tedarik zinciri değişikliklerini düşündüklerini veya etkinin belirli bölgelerle sınırlı olduğunu söylemişlerdir. Ankete katılan finans yöneticilerinin neredeyse yarısı, finansal açıklamalarını virüse yönelik olarak değiştirmeyi beklediklerini belirtmiştir. Yöneticilerin yüzde 14'ü salgına yanıt olarak herhangi bir mali işlem düşünmediklerini söylemişlerdir (WSJ, 2020).

KPMG Türkiye'nin yayımladığı son analize göre Çin'den sonra salgından ekonomik darbeyi AB ve ABD alacaktır. KPMG Türkiye ekibinin tüm sektörlerde yaklaşık olarak 250 kişiden oluşan bir çalışma yapmış, salgına dönüşen Covid-19 virüsünün sektörlere ve iş dünyasına etkileri araştırılmıştır. Ortak görüş olarak ekonominin daralması öngörülmektedir. Araştırmada katılımcıların yüzde 88'i Türkiye ekonomisinin salgından yüksek etkileneceğini düşünse de yüzde 12'si orta derece etkileneceğini düşünmektedir. Katılımcıların yüzde 20'si 2020 yılında ülke ekonomisinin yüzde 3'ten fazla daralmaya gideceğini ifade ederken, yüzde 30'u ise yüzde 6 ve daha fazla daralmayı, yüzde 19'u ise ekonomide büyümeyi öngörmektedir. Sektörler incelendiği zaman şirketlerin yüzde 25'inin finansmana erişimde, yüzde 24'ünün yurt içi satışlarda yaşanan düşüşten, yüzde 22'sinin üretim maliyetlerinin artmasından ve yüzde 18'inin de likidite sıkıntısından şikâyetçi olduğu görülmüştür (KPMG, 2020).

Hedefler İçin İş Dünyası Platformu'nun yaptığı anket ile Covid-19 salgınının ekonomiye etkileri araştırılmıştır. İşletmelerin yüzde 62'si çok etkilendiğini belirtirken, yüzde 3'lük kesim hiç etkilenmediklerini belirtmiştir. Daha çok KOBİ'ler olmakla bu ankete katılan 780 şirketin yüzde 54'ü cirolarının en az yarısını Covid-19 nedeni ile kaybettiklerini belirtmiştir. Bu oran Güneydoğu'da yüzde 71'e yükselmiştir. Salgından en çok etkilenen bölgeler Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu olduğu görülmüştür. 7 bölgeden 47 ilde faaliyet göstermekte olan büyük şirketlerin yüzde 11'i, küçük şirketlerin ise yüzde 36'sı Covid-19 nedeniyle faaliyetlerini sonlandırma kararı almıştır. 23-27 Mart tarihinde düzenlenen ankette KOBİ'lerin salgınla mücadelede

başlıca beklentileri kapsamında katılımcıların, yüzde 80'i fatura, vergi ve SGK ödemelerinde erteleme, yüzde 77'i vergi indirimi, yüzde 71'i finansal destek, yüzde 62'si kredi, çek ve borçlarda öteleme yönünde cevap vermişlerdir (Dünya, 2020).

Salgın nedeniyle Mart ayının sonlarına doğru tedbir amaçlı bazı sektörlerin ve birçok işletmenin faaliyetlerini sınırlamaya mecbur kaldığı görülmektedir. Bu durumda internet üzerinden ticaret yapanlar, uzaktan çalışma yöntemine geçenler ve sağlık sektörüne ait işletmeler hariç çoğu işletmenin salgından olumsuz etkileneceği kaçınılmazdır. Yaşanan bu olumsuzluklar aşağıdaki şekilde belirebilir (İSMMMO, 2020, s. 6);

- Satışların düşmesi ve alacak tahsilatında yaşanacak zorluklar nedeniyle nakit akışlarında gecikmeler,
- Üretim tesislerinin faaliyetini durdurması, seyahat yasağı, hastalık nedeniyle işgücü sorunu ve ulaşım konusunda yaşanacak aksaklıklar,
- Alacaklı taraflardan kaynaklanan riskler veya zararlar,
- Varlık fiyatlarında, faiz oranları veya döviz kurlarında sıra dışı değişiklikler,
- Finansal olmayan varlıkların değerlerinde yaşanacak düşüşler,
- Değerin ani bir şekilde artması veya azalması sonucunda vadeli işlem sözleşmelerinden kaynaklanan zararlar,
- Şirketlerin kriz yönetimlerine uygun hale getirilmesi adına organizasyon yapılarının yeniden gözden geçirilerek yapılacak yenileme çalışmaları,
- Şirketlerin hazırladığı bütçelerin, finansal planların ve yatırım projeksiyonlarının gerçekleşme olasılığının azalmasından kaynaklı tüm tahminlerin yeniden gözden geçirilmesi zorunluluğunun doğması.

Nakit ihtiyacı ve sermaye yönetimi gibi problemlerle karşılaşan işletmeler için aşağıda alınabilecek birtakım önlemler özetlenmektedir (Deloitte, 2020, s. 2);

- Likidite Analizi ve Nakit İhtiyacı:
 - İşletme genelinde nakit odaklı yaklaşım sağlanmalı
 - Nakit akışları gelecek dönem süresince detaylı bir şekilde incelenmeli ve kısa veya orta vadede nakit tasarrufu için önlemler alınmalı
 - Nakit bakiyelerinin takibi günlük olarak yapılmalı
 - Şirket içi nakit aktarımları optimize edilmeli
 - Nakit akış tahminleri yeniden incelenmeli ve test edilmeli
 - Yatırımcıların güvenini sağlamak için düzenli iletişim halinde olması

- Ek bir sermaye kaynakları için araştırmalara erken başlamalı.
- İşletme Sermayesi ve Tedarik Zinciri:
 - Müşteri beklentilerini kontrol edebilmek için düzenli olarak etkileşim kurulmalıdır
 - İşletmelerin siparişleri ileriye yönelik ise optimize edilmeli
 - Olumsuz etkilenen tedarikçiler varsa belirlenmeli ve alternatif tedarikçilerle ilgili acil durum planları geliştirilmeli
 - Olumsuz etkilenmeyen işletmeler erken ödeme indirimlerini seçerken, olumsuz etkilenen taraflar ise tedarik ve üretimin sürdürülebilirliği için kritik tedarikçilerle sürekli iletişim sağlanmalıdır.

Kriz dönemi için birtakım öneriler şöyle sıralanabilir (Erdağ, 2020);

- *Nakit Akış Yönetimi*: Ödeme planlarında yeniden inceleme yaparak önem derecesine göre sıralamak.
- *Alacak ve Borç Yönetimi*: Alacaklılar belirlenerek tahsilat yolları aramalı ve mümkünse peşin satışa odaklanmalı.
- *Stok Yönetimi*: Stoklamamak için siparişe dayalı çalışmalı, stok ürünlere ıskonto uygulayıp nakde çevirmeye odaklanmalı ve yeni iş bağlantılarından kaçınılmalı.
- *Kredi Yönetimi*: Düşük maliyetten dolayı kısa vadeli borçlanmalı ve devletin ekonomiye yaptığı desteklerden firmaya uygun olanlar değerlendirilmeli.
- *Varlık Satışı*: Nakit akışını düzeltebilmek için “Sat ve Geri Kirala” yöntemine başvurarak finansal kiralama yapılabilir.
- *Kur Riski Yönetimi*: Gelir ve giderlerde aynı para birimi kullanılmalıdır. Eğer farklı para birimleri ise kur riskini azaltmak adına “forward” türü finansal enstrümanlardan yararlanmak gerekir.
- *Karar Almak*: Uzun vadeli kararları bir süreliğine ertelemeli fakat ihracat yapan şirketler için ilave fırsatlar ortaya çıkabileceğinden ve dış pazardaki pozisyonları gücü ise uzun vadeli kararlar alabilirler.
- *Paranın Zaman Değeri*: Faizlerin artmaya başladığı bu dönemlerde paranın zaman değerini dikkate almak büyük önem arz ediyor.
- *Maliyetleri Azaltmak*: Maliyet optimizasyonu yaparken neden sonuç ilişkisi kapsamında değerlendirme yaparak tasarrufun doğru kalemlerden yapılmasına odaklanmalı. Vardiya saatleri şirketin iş yükü dikkate alınarak düzenlenmeli ve yıllık izin alacağı bulunan personelin izni kullanması sağlanabilir.
- *Proje Finansmanı*: Yatırım kararları krizden doğan belirsizlikler bitene kadar ertelenmeli ve uzun vadeli yatırım ve proje finansmanı yapmaktan vazgeçmeli.

5. COVID-19 VE FİNANSAL RAPORLAR

Bu salgının, Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilmesi ile başta virüsün görüldüğü ülkeler olmak üzere tüm dünyada acil müdahaleler ile virüsün yayılma hızını yavaşlatmak adına önlemler alınmıştır. Salgın hızı göz önüne alındığında, yayılım hızının sınırlandırılabilmesine kadar geçen sürede ve sınırlandırılması ve salgının sonlandırılması sürecinde bazı sektörler hariç olmak üzere birçok işletme için geniş çaplı negatif ekonomik etkiler doğmuştur. Küresel çapta gün geçtikçe önemli ve ciddi boyutlara ulaşmakta olan bu salgının birçok işletme üzerindeki etkisi maalesef yıkıcı olmuştur. Bu salgın sonucu oluşan olumsuz ekonomik, ticari ve finansal krizin ne kadar süreceği ise tahmin edilememekle birlikte, süreçten etkilenen tüm işletmelerin uzun süre ortaya çıkan yıkıcı etkileri yönetmeye çalışacağı görülmektedir.

Koronavirüs salgını sırasında yaşanmakta olanlar yapısal bir kırılmanın gerçekleşmekte olduğunun habercisi olarak değerlendirilebilir. Bu beklenmedik durum ile birlikte sektörlerin büyük çoğunluğu gelecekte oluşabilecek risklerin öngörülmesini ve yönetilmesini sağlamaya çalışarak işleyişlerini değiştirmek ve dönüştürmek üzerine odaklanabilmektedirler. Salgının yaratmış olduğu küresel düzeydeki etkiler devam etmekte; bundan etkilenen tüm toplumlar mikro ve makro düzeyde salgına yanıtlar geliştirmeye ve çözüm üretmeye çalışmaktadırlar. Ortaya çıkan bu virüsün etkileri çok geniş alanlara tam olarak kontrol edilemez şekilde yayılmaktadır. Birçok işletmenin günlük operasyonları, gelecek projeksiyonları ve yatırım planları etkilenmektedir.

Hastalığın yayılmasına ilişkin kaygılar doğrultusunda, birçok işletmede koruyucu önlemler uygulanmaya başlanmıştır. Bunlardan bazıları, şirket içi insan hareketlerine ilişkin getirilen kısıtlamalar, konferans ve toplantı iptalleri, personele yönelik evden çalışmaya ilişkin düzenlemeler, bazı tesislerin kapatılması olarak sayılabilir. İlerleyen günlerde, salgının bulaş hızıyla birlikte alınan önlemlerin artması beklenmektedir. Alınmakta olan önlemler şahıs, şirket bazlı kalmamakta, hükümetler aracılığı ile de desteklenmektedir. Sosyal izolasyon talebiyle başlayan kısıtlamalar, bazı ülkelerde sokağa çıkma yasaklarının ilanına kadar ilerlemiş bulunmaktadır. Salgından etkilenen tüm ülkelerde, gelecek günlere yönelik hükümetlerce alınabilecek önlemlere ilişkin her gün yeni gelişmeler ortaya çıkabilmektedir.

Yaşanmakta olan bu küresel kriz doğrultusunda, dünyanın geniş bir kesiminde şirketler; tedarikçi- hammadde lojistiği, envanter kontrolü, müşteri yönetimi, iş gücü mevcudiyeti, ticari planlar gibi ana işletme konularında salgının yaratmış olduğu etkileri yönetmeye çalışmaktadır. Özellikle perakende sektöründeki işletmelere bakıldığında talebi yönetebilmenin en önem taşıdığı zaman dilimi olduğu söylenebilir. Bazı perakende işletmeler

taleplerin düşmesi, müşterilerin alışveriş kanallarını değiştirmesi gibi ortaya çıkan olumsuz sorunlar ile karşı karşıya kalırken, bazıları ise daha önce benzerine rastlanmamış talep artışları ile karşılaşmaktadır. Covid-19 salgınının başladığı günden bu yana dezenfektan, alkol bazlı temizleyici, ev içi sarf tüketim malzemeleri, dayanıklı gıda ürünleri gibi acil ihtiyaç duyulan talepleri karşılamaya çalışan tedarikçiler ve perakendeciler uzun vadeli planları ile öngörülemez gerçek zamanlı veriler arasındaki büyük uçuruma hızlı şekilde adapte olmaya çalışmaktadır. Karşılaşılan bu durumların hepsi, şirketler açısından birçok riski beraberinde getirmektedir. Nakit akış sürekliliğinin sağlanamaması da, öngörülemez nakit girişi yönetiminin yapılamaması da işletme devamlılığını tehdit eden unsurlardır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün Covid-19 salgınına pandemi ilan etmesiyle birlikte, dünya genelinde birçok hükümet virüsün yayılmasını kontrol altına almak veya geciktirmek için sıkı adımlar atmaktadırlar. Covid-19 salgınının etkilerini azaltmak amacıyla atılan bu adımların içerisinde, ülkeler arası ulaşımın durdurulması, bazı iş yerlerinin belirsiz süre ile kapatılması, kapatılmayanların da kendi önlemleri olarak kısa çalışma düzenine geçmesi, icra, iflas haciz işlemlerinin durdurulması, vergilerin ve bazı kredi ödemelerin ertelenmesi gibi düzenlemeler yer almaktadır.

Covid-19'un yayılmasına yanıt olarak alınan önlemler, ticari faaliyetlerde önemli bir bozulmaya, değişen varlık fiyatları ve döviz kurları ile ekonomik belirsizlikte önemli bir artışa sebep olmuş ve uzun vadeli faiz oranlarında belirgin bir düşüşün görülmesine sebep olmuştur. Gerek Covid-19 gerekse ona karşı alınan önlemlerin işletmelerin finansal raporlarına yönelik etkileri olmuştur. Bu çerçevede çalışmanın devamında pandemi ve önlemler finansal raporlar kapsamında irdelenmiştir.

Çoğu işletme salgın nedeniyle üretimlerini bir sürekliliğine durdurduğundan, bu durumun olumsuz sonucu olarak nakit akış döngülerinde de birtakım aksamalar görülecektir. Alacaklarla ilgili aşağıdaki gibi durumlar söz konusu olabilir (Karardenetim.com, 2020);

- Alacak tahsilinde riskler
- Alacakların yeniden düzenlenmesi
- Yeni bir tutar üzerinde anlaşma sağlanması.

Kurumların odaklanması gereken kilit unsurlardan biri, borçlunun kredibilitésinin değerlendirilmesi ve olasılığı yüksek tahminler oluşturmaktır. Aynı zamanda kurumlar şunlara da odaklanmalıdır (Ernst&Young, 2020);

- Erken uyarı sinyalleri alabilmek için borçluların risk düzeyinin belirlenmesi.
- Krizin borçlunun kredi değerliliği üzerindeki potansiyel etkisine göre kredi portföyünü bölümlere ayırmak ve her bir bölümün temerrüt

tahminlerinin olasılığını düzenlemektir. Belirleyici bir bölümlendirme şu şekilde yapılır;

- a. Minimum stres: krizden etkilenmeyen borçluları bölümlere ayırma, örneğin, kamu hizmetleri, temel mal tüccarları, ilaç vb.
- b. Kısa vadeli stres: üç ay içinde normal faaliyetlerine geri dönebilen borçluları bölümlere ayırma.
- c. Orta vadeli stres: uzun süreli strese maruz kalması beklenen, yani üç aydan fazla süren ancak bir yıl içinde normale dönmesi beklenen borçluları bölümlere ayırma.
- d. Uzun vadeli stres: iş görünümünde yapısal bir değişimle karşılaşması beklenen borçluları bölümlere ayırma.

Salgından işletmelerin etkilenmesi düşünüldüğünde denetim konusunda da bazı durumlar üzerinde kafa yorulmalıdır. Finansal tabloların denetimi için pratik öneriler (AccountancyEurope, 2020);

- Denetçilerin müşteri şirketler ile proaktif görüşmeler gerçekleştirmesinde faydalı olacaktır. Denetçilerin proaktif olmaları ve müşterileriyle birlikte Covid-19'un şirket üzerindeki etkisi, işleri, operasyonları, raporlama çizelgesi ve ilgili beklenmedik durum planları da dahil olmak üzere ilgili denetim çizelgesi üzerinde görüşmeleri tavsiye edilebilir. Şirket bilgi hazırlarken birtakım aksilikler söz konusu olduğundan gecikme riski söz konusudur.
- Hesap hazırlama ve denetime ilişkin lojistik konularda sorun yaşanabilir. Bazı şirketler ve denetçiler hesap hazırlama ve denetleme uygulamalarında pratik güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu, denetim firmalarının bu şirketleri nasıl denetleyeceğini etkileyecektir. Giderek kısıtlanan seyahat, toplantılar ve şirket sitelerine erişim göz önüne alındığında, denetçilerin yeterli ve uygun denetim kanıtı toplamak için alternatif denetim prosedürleri geliştirmeleri gerekmektedir.
- Grup denetimi dikkat edilmesi gereken konulardandır. Grup denetçilerinin, standartların gereksinimlerini karşılamak için çalışmalarını nasıl gözden geçirmeyi planladıklarını göz önünde bulundurmaları gerekir. Örneğin seyahatin kısıtlı olduğu yerlerde alternatif prosedürlerin kullanılıp kullanılmayacağını dikkate alınmalıdır.
- Öngörülemeyen durumlar da ortaya çıkabilir. Örneğin imza atması gereken denetçinin hastalanması nedeniyle hiçbir şekilde denetim gerçekleştirilemediğinde, bir sonraki adımlarla ilgili tavsiye almak için ilgili düzenleyiciye başvurma önerilir.

Salgının işletmelerin finansal ve finansal olmayan raporlama süreçlerine de etkisi olması beklenmektedir. Örneğin Hassan vd. (2020) tarafından yapılan bir araştırmada işletmelerin zorunlu olarak entegre raporlama yapmaları ve raporlarda biyoçeşitlilik ve yok olma (nesli tükenme) muhasebesi hakkında daha yapısal raporların üretilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda da çalışmalar yapılabilir.

5.1. Covid-19'un Finansal Raporlar Üzerindeki Etkileri

Covid-19 salgınının hızla yayılım göstermesi ve bu yayılmanın kontrol altında tutulabilmesi için alınan önlemler, birçok işletmeyi ve küresel ekonomiyi önemli ölçüde etkilemiştir. Salgın ile birlikte değişen tüketici faaliyetleri, arz ve talep dengesinde; hükümetler tarafından alınan korumacı önlemler iş ve işleyişin yapısında bozulmaya sebebiyet vermektedir. Bu etkilerin boyutları henüz gerçek anlamda ölçülememekte ve ne kadar süre daha etkilerin devam edeceği belirlenmemektedir. Bu bozulmanın ve belirsizliğin, işletmelerin operasyonları ve faaliyetleri üzerinde, dolayısıyla bunların yansıdığı finansal tabloların içeriğinde önemli etkilere sebep olması beklenmektedir. Bunlardan bazıları varlıklarda oluşması muhtemel değer düşüklükleri, gelirlerin zamanında ve doğru şekilde muhasebeleştirilmesi, ortaya çıkabilecek ya da varlıkları ertelenen cezalar, borçların yeniden yapılandırılmaları ve geri ödemeleri sayılabilir.

Muhasebe standartları finansal tablolara ilişkin açıklamaların raporlama tarihinde mevcut olan koşullar çerçevesinde yapılmasını gerektirmektedir. Dünya Sağlık Örgütü Covid-19 salgınını Ocak 2020'ye kadar halk sağlığını tehdit eden ve acil durum gerektiren pandemik bir salgın olarak ilan etmediğinden, işletmelerde Covid-19 sebebiyle oluşan ticari ve ekonomik olaylarda meydana gelen önemli değişikliklerin buna göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

5.1.1. Düzeltme Gerektirmeyen Bilanço Sonrası Hususlar

İşletmeler ilk olarak, Covid-19'un etkilerinin, kendileri için bilanço sonrası düzeltme gerektiren ya da düzeltme gerektirmeyen olaylardan hangisinin ölçüğünde olduğunu tanımlamaları gerekmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, 30 Ocak 2020'ye kadar Covid-19 salgınını toplum sağlığını tehlikeye atan, acil önlem alınması gereken bir durum olarak ilan etmemiştir. Salgının yaratmış olduğu etki, bazı ülkelerde raporlama tarihine kadar geçen sürede 2019'a ait finansal tablolarda düzeltici etki oluşturmuş olabilir; ancak ülkemizde salgının etkilerinin daha geç ortaya çıkmış olmasından dolayı, denetimin rapor tarihine kadar geçen sürede oluşmuş olan etkilerin, 31.12.2019 tarihinde sona eren hesap dönemine ait finansal tablolarda düzeltme gerektirmeyen olay üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Covid-19 salgınının yayılması etrafında gelişen koşullar günlük, hatta bazen

saatlik olarak gelişim göstermektedir. Ülkelerin hükümetleri düzenli olarak açıklamalar yapmakta, yeni koşullar gelişmekte ve bunlardan tüm piyasalar etkilenmektedir. Değişen koşullar içerisinde şirketler düzeltme gerektirmeyen olaylara ait etkileri iyi değerlendirmeli, önemli etkilerin finansal tabloların dipnotlarında açıklanması sağlamalıdır. Covid-19'un yaratmış olduğu ekonomik etkilerin devam edeceği düşünüldüğünde, 31.12.2019 tarihinden sonra yayımlanacak tüm finansal raporların, standartlar doğrultusunda değerlendirilerek, salgının varlığına ait etkiler dikkate alınarak hazırlanması gerekmektedir.

Covid-19 finansal tablolarda düzeltme gerektiren olay olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği üzerine de kafa yorulmalıdır. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları veya Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na göre finansal tablo hazırlarken Covid-19'un nasıl değerlendirileceği ve finansal raporlara ne şekilde etki edeceği konusuna açıklama getirirken yıl sonu mali tabloları (31 Aralık 2019) ve 2020 senesinde hazırlanan mali tablolar şeklinde ikiye ayırarak konuyla ilgili ne yapılması gerektiği düşünülmelidir. 31 Aralık 2019 itibarıyla Çin, Dünya Sağlık Örgütü'nü (WHO) Wuhan'da alışılmadık bir vaka olduğu konusunda uyarı yapmıştır. Bununla birlikte, şu anda Covid-19 olarak tanımlanan şey hakkında önemli bilgiler sadece 2020'nin başlarında ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, 31 Aralık 2019 tarihi tablolarında virüs resmi olarak mevcut olmadığından piyasada düzeltme gerektirmeyen olay olarak değerlendirilmektedir. Fakat bu herhangi bir şey yapılmayacak anlamına da gelmemektedir. Eğer şirket yönetimi etkisinin önemli olduğunu düşünüyorsa bu etkileri dipnotta okuyucuya açıklamasında fayda vardır. Bununla beraber TMS 10 standardının tek bir istisnası vardır. Eğer bilanço tarihinden sonra şirketin sürekliliği ile ilgili bir şüphe belirirse, şirket yönetiminin geriye dönüp finansal tablolarını düzeltmesi beklenir. Peki 2020 yılı çeyrek finansal tabloları hazırlarken nelere dikkat edilmelidir. Bilindiği gibi yıl sonundan farklı olarak virüsün hem sağlık hem de ekonomik etkileri çoktan görülmeye başlamıştır. Örneğin, OECD Çin'in ara ürün ihracatının kendi ekonomisinin yüzde 52'si olduğunu açıklamıştır. Bu durumda da tedarik-ürün zincirinde bir aksama yaşanacağından Çin'den hammadde alan şirketlerin üretiminde birtakım zorluklar yaşanacaktır. Bu durumda 2020 finansal tablolarını hazırlarken varlıkların Kovid-19'u düzeltme gerektiren olay şeklinde değerlendirilmelidir (Gedik, 2020). Bu durumdan etkilenecek unsurlar şöyle sıralanabilir (KPMG, 2020, s. 1) ;

- *Varlık ve yükümlülükler*; varlık ve yükümlülüklerin değeri ölçüldüğü tarihteki mevcut koşulları yansıttığından, koşulların hızlı bir şekilde değiştiği durumlarda gerçeğe uygun değer ölçümü zorlaşabilir.
- *Varlıklarda değer azalması*; Covid-19 nedeniyle zarar gören sektörler veya toplu şekilde sipariş iptali ve başka mevcut şartlar değer düşüklüğü testinin uygulanmasını gerekli kılabilir.

- *Stokların gerçekleştirilir net değeri*; bazı ürünlere olan talebin azalması satış fiyatlarında baskı oluşturduğundan stok devir hızında yavaşlama olacaktır. Dolayısıyla bu durum net gerçekleştirilir değerde fazladan düşüşler şeklinde sonuçlanabilir.
- *Ertelenmiş vergi varlıklarının geri kazana bilirligi*; Ekonomik olarak kötüleşme artıkça ve şirket getirileri azalıkça, daha önceden düzenlenmiş vergi varlıklarının geri kazanılabilirliği titizlikle yeniden değerlendirilmelidir.
- *Finansal varlıklarda beklenen kredi zararları*; olumsuz etkilenen ekonomi ve ekonomik olarak müşterilerin yaşayacağı zorluklardan dolayı, finansal varlıklara yönelik olan beklenen kredi zararları karşılığının artırılması gerekebilir.
- *Finansal yükümlülüklerin kısa veya uzun vadeli olarak sınıflandırılması*; bu durumdan etkilenen şirketlerin kötüleşen finansal durumlarından kaynaklı olarak sözleşmedeki sorumlulukların ihlali durumunda, finansal borçlarda hemen geri ödeme söz konusu olabilir. Bu durumlar raporlama döneminden önce alınan tedbirlerle düzeltilemezse, ilgili yükümlülükler geriye kalan koşullardan bağımsız şekilde kısa vadeli borçlar şeklinde sınıflandırılmalıdır.
- *Koşullu borç olarak sınıflandırma*; Koşullu borç yükümlülüklerinininim tekrardan incelenmesi ve finansal durum tablosuna karşılık olarak yansıtılmaları gerekebilir.

5.1.2. Değer Düşüklüğü

31 Aralık 2019 tarihinde veya bu tarihten önce sona eren dönemlere ilişkin raporlama yapılırken, 31 Aralık tarihi itibarıyla değer düşüklüğü hesaplamalarına ilişkin tahminler ve değerlemelerin, Covid-19 salgını ile ilgili olup olmadığının dikkatle gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, bu tahminlerin yıl sonundan sonra Covid-19 salgınının ortaya çıkarmış olduğu etkiler nedeniyle önemlilik arz edecek boyutlarda değişmesi bekleniyorsa, ilave açıklamaların dikkate alınması beklenmektedir. Ayrıca, Covid-19'un yayılmaya başlamasını takiben sona eren finansal dönemlerde değer düşüklüğü testinde kullanılan beklenen kredi zararları ve gelecekteki nakit akışı projeksiyonları üzerindeki etkinin dikkate alınması da gerekmektedir. Bilançoda gerçeğe uygun değeri ile raporlanan finansal varlıkların değerleri de gerçekleşmiş ve gerçekleşmemiş zararlarla sonuçlanabilir. İşletmelerin yönetimi ve denetçilerinin de, kote edilmemiş finansal araçların gerçeğe uygun değer ölçümünde kullanılan kritik tahminler ve nakit akışı projeksiyonları hakkında muhakeme yapma zorunlulukları doğmaktadır. Örneğin, turizm endüstrisindeki tüm şirketler, getirilen kısıtlamalar ile seyahat ve tüketici harcamalarında yaşanan ani düşüşten dolayı gelirlerinde büyük oranda kesintiler ile karşı karşıya kalmıştır. Bu etki

yalnızca turizm sektörü ile sınırlı kalmamaktadır; üreticiler tesisleri kapatabilir, perakenciler tedarik zinciri sorunlarıyla karşılaşabilir, eğitim ve dinlenme tesislerine şimdiye kadar verilmiş olan sınıflandırmalar ve yıldızlar iptal edebilir, distribütörler uluslararası envanter sevkiyatlarını yapamayabilir ve işletmeler yok olan talep karşısında ileriye dönük yapmış oldukları sözleşmeleri iptal etmek durumunda kaldığında ciddi cezalar ile yüz yüze gelebilir. Çok çeşitli sektörlerdeki birçok şirket bu virüs nedeniyle ekonomik bir kayıp yaşayabilir. Meydana gelen ve beklenen bu kayıpların değer düşüklüğünün, yeniden değerlemeler üzerindeki etkisini belirlemek için önem ve zaman açısından incelenmesi gerekmektedir. Envanter, şerefîye, maddi olmayan duran varlıklar, finansal olmayan varlıklar, finansal varlıklar ve yatırımların tümünün değerlendirilmesine alınması gerekebilir.

5.1.3. Stokların Net Gerçekleşebilir Değeri

Şirketin stoklarında Covid-19 dolayısıyla net gerçekleşebilir değer, maliyetlerden daha düşük olmasına neden olabilecek bir etkinin var olup olmadığı değerlendirilmelidir. Değişen piyasa koşulları dolayısıyla ortaya çıkabilecek olan tahmini satış fiyatında azalma, satış maliyetlerinde bir artış ya da satışı gerçekleştirmek için katlanılması gereken ek maliyet olup olmadığı belirlenmelidir. Stoklar, getirilen hareket kısıtlamaları dolayısıyla ulaşılamıyor olabilir, talepte azalma sebebiyle kullanılmaz hale gelebilir. Bu gibi sebepler stoklardaki net gerçekleşebilir değer değişmesine neden olabilmektedir.

5.1.4. Gelirin Muhasebeleştirilmesi

Muhasebeleştirilmiş olan gelirin tutarı veya hasılatın gelir kapmasında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği durumu Covid-19'un yaratmış olduğu durumlardan etkilenebilir. Muhasebeleştirilen gelire dair dikkat edilmesi gereken önemli husus işletmelerin iade ve geri ödeme politikalarında karşılaşabilecekleri yükümlülüklerdir. Salgın dolayısıyla kullanılmayan mallar iade edilebilir, konsinye malların kullanım tarihleri geçebilir; etkinlikler ve konserler gibi iptal edilen organizasyonlar dolayısıyla para iadesi talep edilebilir; ön ödemeli eğitim platformlarında durdurulan dersler için ücret iadesi istenilebilir. Bu taleplerin karşılanması doğrultusunda gelir kalemlerinin uğrayacağı değişiklikler göz önünde bulundurularak incelenmesi ve açıklanması gerekmektedir.

5.1.5. Sözleşmelerin Feshinden Doğabilecek Cezalar

İşletmeler, tedarikçileri ya da iş sağlayıcıları ile yapmış oldukları sözleşmeleri Covid-19 dolayısıyla yaşanan ekonomik koşullardan dolayı iptal

etmek durumunda kalabilir. Daha sonrasında tekrar etmesi beklenmeyen maliyetlerin finansal tablolarda uygun şekilde ölçülmesi, muhasebeleştirilmesi, sunulması ve açıklanması gerekmektedir. İşletme henüz gerek görmediği için sözleşmeyi iptal etme kararı vermemiş olsa bile, gelecekte oluşabilecek olası iptal durumunda karşı karşıya kalacağı mevduat zararı ve potansiyel cezalarla ilgili unsurlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Sözleşmelerin fesih ve mücbir sebep maddeleri için gözden geçirilmeli ve açıklamaların bunların doğrultusunda yapılması gerekmektedir.

5.1.6. Borçların Ertelenmesi ve Yeniden Yapılandırılması

Belirsizliğin yüksek oranda yaşandığı bir ekonomik ortamda, işletmeler nakit girişlerinde bir düşüş ile karşılaşabilmektedir. Bu nedenle ek finansman ihtiyacı ortaya çıkabilir, mevcut borç anlaşmalarının geri ödeme koşulları ve faiz oranları revize edebilir veya artık borç sözleşmelerini hiçbir şekilde karşılanamıyorsa feragat talebinde bulunabilir. Ortaya çıkan bu düzenlemelerin bilançoda sunulmakta olan finansal yükümlülüklerin sınıflandırılması ve bu yükümlülüklerin ölçülmesi üzerinde etkisi doğabilmektedir. İşletmelerin karşı karşıya kalmış olduğu finansal zorluklar, finansman ihtiyacı karşısında doğan ek kredi risklerine, borçlanmadan ve borçlanma maliyetlerinden doğan zararın ortaya çıkmasına sebep olabilir. Tüm bu durumlardan nakit akışları da etkilenebilir ve sonucunda büyük likidite riskleri ortaya çıkabilir. Planlanandan daha yüksek risklerin ortaya çıktığı değişken piyasa koşullarında riskler ile ilgili değerlendirmelerin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

6. SONUÇ

Yeni tip koronavirüs ve ona bağlı gelişen Covid-19 hastalığı yayılma hızı ve öldürücülüğü ile dünyayı bir anda ciddi bir krize ve kaos ortamına sokmuştur. Acil olarak tıbbi önlemler ve tedavilere yönelik çalışmalar üzerine yoğunlaşılırken günler geçtikçe bu durumun ülkeler ve işletmeler üzerindeki ekonomik ve finansal etkilerinin de sonuçları ile karşılaşılmaya başlanılmıştır. Bir yandan tıbbi çalışmalar her ne kadar önceki yüzyıllardaki benzer pandemi durumlarına göre hızlı ilerlese de yeterli olmamıştır. Ekonomik ve finansal etkileri de tedarik zincirleri, lojistik, finansal raporlama gibi birçok açıdan olağanüstü koşulların yaşanmasına sebep olmuştur. Olumsuz etkilenen sektörler olduğu gibi olumlu etkilenen sektörler de mevcuttur. Diğer yandan şirketlerin bu olağanüstü koşullarda finansal raporlarına yönelik düzenlemeler yapmaları gerekmiştir. Bu çalışmada, Covid-19 virüsünün hem dünya hem de Türkiye üzerinde ekonomik etkilerini incelenmiştir. Sonuç olarak, politikacılar, işletmeler ve piyasa katılımcıları gelecek yıllar için büyüme beklentilerini tahmin etmeye çalışsalar da, dünya

ve aynı zamanda da Türkiye için yeni senaryonun nasıl gerçekleşeceği salgının kontrol sürecine bağlıdır. Fakat görülen şu ki, salgının etkisinin devam etmesiyle beraber başta sağlık olmak üzere hem ekonomik, hem de finansal sorunlar ana gündem konuları olarak kalacaktır. Ülkeler sosyal ve ticari hayata yönelik adımlar atarken şirketlerin de finansal raporlarında pandeminin etkilerine yönelik çeşitli düzenlemeler yapması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AccountancyEurope. (2020). Coronavirus crisis: implications on reporting and auditing. <https://www.accountancyeurope.eu/publications/coronavirus-crisis-implications-on-reporting-and-auditing/> , Erişim Tarihi: 20.06.2021
- Atlı, A. (2020). Koronavirüs Salgını Küresel Ekonomiyi Tehdit Ediyor. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/koronavirus-salgini-kuresel-ekonomiyi-tehdit-ediyor/1729262> , Erişim Tarihi: 20.06.2021
- Deloitte. (2020). COVID-19'un işletmelere olan finansal etkileri ve çözüm önerileri. <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/financial-advisory/articles/COVID-19-un-isletmelere-olan-finansal-etkileri.html> , Erişim Tarihi:24.06.2021
- Deloitte. (2020). Türkiye'de Turizm ve Konaklama sektörü / COVID-19. <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consumer-business/articles/turkiye-de-turizm-ve-konaklama-sektoru-covid-19.html> , Erişim Tarihi:25.06.2021
- Duda, K. (2020). What Is Swine Flu (H1N1)? <https://www.verywellhealth.com/what-is-h1n1-swine-flu-770496> , Erişim Tarihi: 23.06.2021
- Dünya. (2020). *Firmaların yarısı yüzde 50'den fazla ciro kaybetti!* <https://m-dunya-com.cdn.ampproject.org/c/s/m.dunya.com/amp/ekonomi/firmalarin-yarisi-50den-fazla-ciro-kaybetti-haberi-467157> , Erişim Tarihi: 07.07.2021
- ECDC. (2020). MERS-CoV Worldwide Overview. Bu European Centre for Disease Prevention and Control: <https://www.ecdc.europa.eu/en/middle-east-respiratory-syndrome-coronavirus-mers-cov-situation-update> , Erişim Tarihi: 04.07.2021
- Erdağ, N. (2020). Corona Virüsün İşletmemize Etkisinden Nasıl Korunmalıyız ? <https://www.nevzaterdag.com/korona-virusun-isletmemize-etkisinden-nasil-korunmaliyiz/> , Erişim Tarihi: 18.07.2021
- Ernst&Young. (2020). COVID-19; Impact on IND as 109 provisions. ey.com , Erişim Tarihi: 14.07.2021
- Euronews. (2020). Covid-19'da en çok can kaybı veren ülkeler hangileri? Virüsün öldürme oranları neden farklı? <https://tr.euronews.com/2020/03/22/covid-19-da-en-cok-can-kaybi->

- veren-ulkeler-hangileri-virusun-oldurme-oranlari-neden-farkli , Erişim Tarihi: 30.06.2021
- FinansGündem. (2020). Deutsche Bank'ın öngördüğü daralmanın oluşması halinde İngiltere son 100 yılın en büyük daralmasını yaşayacak. <https://www.finansgundem.com/haber/deutsche-bank-ingiltere-ekonomisinde-yuzde-65-daralma-bekliyor/1482663> , Erişim Tarihi: 29.07.2021
- Gedik, A. (2020). Koronavirüsün mali tablolara etkisi. https://www.youtube.com/watch?utm_campaign=5a7ae42f94a3263bc b01d5c0&utm_content=5e747d319eef7900011bd2f4&feature=youtu.be&utm_medium=smarpshare&v=iaeT0vGzh6w&utm_source=linkedin&app=desktop , Erişim Tarihi: 16.07.2021
- Gündüz, R. (2020). ABD Ticaret Bakan Ross: Koronavirüs salgını ABD'de istihdamı artırabilir. <https://tr.euronews.com/2020/01/30/abd-ticaret-bakan-ross-koronavirus-salgini-abd-de-istihdam-artirabilir> , Erişim Tarihi: 15.07.2021
- IMF. (2020). *COVID-19 Crisis Poses Threat to Financial Stability*. Washington: IMF.
- İnvestAz. (2020). *Corona (Korona) Virüsü'nün Finansal Piyasalara Etkisi*. <https://www.investaz.com.tr/blog/corona-korona-virusunun-finansal-piyasalara-etkisi/> , Erişim Tarihi: 02.09.2021
- İSMMMO. (2020). *Koronavirüsün (covid-19) Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim Çalışmaları Üzerine Muhtemel Etkileri*. İstanbul: İSMMMO. Bu www.ismmo.org.tr , Erişim Tarihi: 19.07.2021
- Karardenetim.com. (2020). COVID-19 Salgınının Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Değerlendirilmesi. <https://www.karardenetim.com/covid-19-salgininin-turkiye-muhasebe-standartlari-kapsaminda-degerlendirilmesi/> , Erişim Tarihi: 02.07.2021
- Kavaz, İ. (2020). KORONAVİRÜS SALGINININ ENERJİ. <https://setav.org/assets/uploads/2020/04/P267.pdf> , Erişim Tarihi: 09.09.2021
- Köylüoğlu, B. (2020). Pandemi Ekonomisi ve Sonrası. <https://www.linkedin.com/pulse/pandemi-ekonomisi-ve-sonrasyuzdeC4yuzdeB1-burak-kyuzdeC3yuzdeB6ylyuzdeC3yuzdeBCoyuzdeC4yuzde9Flu/> , Erişim Tarihi: 21.07.2021
- KPMG. (2020). Covid-19'un ekonomiye etkisi en az bir yıl sürecek. <https://home.kpmg/tr/tr/home/medya/press-releases/2020/04/covid19un-ekonomiye-etkisi-en-az-bir-yil-surecek.html> , Erişim Tarihi: 22.07.2021

- KPMG. (2020). Covid-19'un Muhasebesel Etkileri. <https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2020/04/covid-19-finansal-raporlama.html> , Erişim Tarihi: 11.09.2021
- MDH. (2020). About SARS. <https://www.health.state.mn.us/diseases/sars/basics.html>, Erişim Tarihi: 23.06.2021
- Mediamagazin. (2020). Türkiye Koronavirüs İçin Hangi Önlemleri Aldı? <https://www.medimagazin.com.tr/guncel/genel/tr-turkiye-koronavirus-icin-hangi-onlemleri-aldi-iste-madde-madde-onlemler-11-681-87092.html> , Erişim Tarihi: 01.07.2021
- Meydan, S. (2020). ABD'de askeri bir kışla olduğu. <https://www.sozcu.com.tr/2020/yazarlar/sinan-meydan/savaslardan-cok-salginlar-oldurdu-ispanyol-gribi-5681024/> , Erişim Tarihi: 06.07.2021
- Milliyet. (2020). SARS ve MERS Virüsleri. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/sars-ve-mers-virusleri-hangi-yillarda-ortaya-cikti-sars-ve-mers-virusu-yuzunden-dunya-uzerinden-kac-kisi-yasamini-yitirdi-6168934> , Erişim Tarihi: 13.07.2021
- NTV. (2020). Corona'da Hangi Sektör Kazandı, Hangisi Kaybetti. https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/coronada-hangi-sektor-kazandi-hangisi-kaybetti,cdnQdLzeOkWTw4T_RmObQQ/UOEVntDADku9dXytk8C K1Q , Erişim Tarihi: 24.06.2021
- Özer, V. (2020). Çin Virüsü Yendi Mi? <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/verda-ozler/cin-virusu-yendi-mi-6178576> , Erişim Tarihi: 06.09.2021
- Özgenç, M. (2020). Domuz Gribi. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/dunyada-domuz-gribinden-12-799-kisi-oldu-13515758> , Erişim Tarihi: 18.09.2021
- ParaAnaliz. (2020). *Deutsche Bank: II. Dünya Savaşı'ndan Bu Yana En Feci Resesyon.* <https://www-paraanaliz-com.cdn.ampproject.org/c/s/www.paraanaliz.com/2020/dunya-ekonomisi/deutsche-bank-ii-dunya-savasindan-bu-yana-en-feci-resesyon-45092/amp/> , Erişim Tarihi: 14.07.2021
- Rudden, J. (2020). Impact of COVID-19 on the global financial markets - Statistics & Facts. <https://www.statista.com/topics/6170/impact-of-covid-19-on-the-global-financial-markets/> , Erişim Tarihi: 16.07.2021
- Sauer, L. (2020). What Is Coronavirus? <https://www.hopkinsmedicine.org/health/conditions-and-diseases/coronavirus> , Erişim Tarihi: 25.06.2021
- Sayın, A. (2020). Koronavirüs - Erdoğan: Şehirler arası seyahatler valilik iznine bağlandı, tüm illerde pandemi kurulu oluşturulacak. <https://www.bbc.com/turkce/52072035> , Erişim Tarihi: 24.06.2021

- Sözcü. (2020). Corona Virüs Salgınının Sürpriz Ekonomik Sonuçları. <https://www.sozcu.com.tr/2020/ekonomi/corona-virus-salgininin-surpriz-ekonomik-sonuclari-5648549/> , Erişim Tarihi: 17.07.2021
- Sahin, O. N. & Ilgin Uyar, H. (2021). "The Impact of COVID-19 on Stock Markets: A Study on Selected Countries." *Journal of Finance, Business and Management Studies* 1.1: 15-30.
- Tunahan, H. (2020). Corona Virüsünün Sosyo-Ekonomik Etkisi. <https://haber.sakarya.edu.tr/bir-bilene-soralim-istedik-corona-virusunun-sosyo-ekonomik-etkisi-h95793.html> , Erişim Tarihi: 29.07.2021
- WHO. (2020). Corona Virus Disease 2019. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen> , Erişim Tarihi: 05.06.2021
- WSJ. (2020). CFOs Expect Coronavirus to Significantly Affect Operations and Revenue, Survey Says. <https://www.wsj.com/articles/cfos-expect-coronavirus-to-significantly-affect-operations-and-revenue-survey-says-11584381600> , Erişim Tarihi: 05.06.2021

COVID-19’UN EKONOMİK VE FİNANSAL ETKİLERİ: FİNANSAL RAPORLARA İLİŞKİN ÖNERİLER

Etik Beyanı:

Çalışmanın yazarları olarak; bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu beyan ederiz. Editörlerin ve derginin yazarlar tarafından beyan edilen bu hususta ve metinde yer verdikleri bilgi ve görüşler karşısında herhangi bir sorumluluğu bulunmaz. Tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları:

Dr. Öğr. Üyesi Osman Nuri ŞAHİN, çalışmanın gerek literatür gerekse veri toplama, analiz ve analiz bulgularının değerlendirilmesinden oluşan sürecin tamamına katkı sağlamıştır.

Tek yazarlı bu çalışmada yazarın katkı oranı: %100’dir.

Çıkar Beyanı:

Yazarın bu çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Dr. Öğr. Üyesi Osman Nuri ŞAHİN